

УДК 364.075

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.5>

Вікторія ЛОГВИНЕНКО

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0001-9273-1983

Бібліографічний опис статті: Логвиненко, В. (2021). Реалізація державної політики України щодо запровадження послуги раннього втручання. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 31–37, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.5>

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОСЛУГИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ

Практика раннього втручання в багатьох зарубіжних країнах налічує багато десятиліть, а фахівцями напрацьовано значний досвід у цій галузі. В Україні лише починає формуватися інститут раннього втручання і є потреба у вивченні механізмів запровадження та розвитку цієї послуги. Мета статті полягає в теоретичному аналізі процесу створення системи раннього втручання в Україні. Методологія дослідження побудована з урахуванням поставленої мети. Для досягнення об'єктивності та повноти результатів роботи використано комплекс загальнонаукових теоретичних методів пізнання.

У статті проаналізовано особливості запровадження раннього втручання та виділено основні проблеми та невирішені завдання. На державному рівні робота над створенням системи раннього втручання розпочалась у 2016 р. з пілотного проекту в чотирьох областях (згодом у 10 областях). За короткий період державою розв'язано низку важливих організаційних і технічних завдань. Проте актуальним завданням залишається формування законодавчої бази, організація міжвідомчої взаємодії, вироблення єдиних методичних засад, критеріїв щодо порядку надання та оцінювання якості послуги, її фінансування тощо. Також є необхідність в організації підготовки спеціалістів до роботи в системі раннього втручання. Уважаємо, що навчання персоналу можна здійснювати не лише шляхом підвищення кваліфікації, а й у процесі фахової підготовки в закладі вищої освіти, включаючи, наприклад, відповідні курси в блоки вибіркових дисциплін, за допомогою яких буде здійснена траєкторія підготовки майбутніх фахівців раннього втручання.

Незважаючи на окреслені труднощі у формуванні єдиної системи раннього втручання, мережа закладів, що надають послугу, розширюється. Ця програма в Україні працює і допомагає сім'ям, що сприятиме швидшому вирішенню поставлених завдань і її затвердженню на загальнонаціональному рівні.

Ключові слова: раннє втручання, соціальна послуга, діти з порушеннями розвитку, сім'я.

Viktorii LOHVYENKO

PhD in Philosophy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Administration and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety, 35, Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0001-9273-1983

To cite this article: Lohvynenko, V. (2021). Realizatsiia derzhavnoi polityky Ukrainy shchodo zaprovadzhennia posluhy rannoho vtruchannia. [Implementation of the Ukrainian state policy on the introduction of early intervention services]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 31–37, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.5>

IMPLEMENTATION OF THE UKRAINIAN STATE POLICY ON THE INTRODUCTION OF EARLY INTERVENTION SERVICES

In many foreign countries the practice of early intervention has been implemented for many decades, and specialists have accumulated considerable experience in this field. In Ukraine, the system of early intervention is just beginning to form and there is a need to study the mechanisms for implementing and developing this service. The purpose of the article is to provide a theoretical process analysis of creating an early intervention system in Ukraine. The research methodology is based on the goal set. A complex of general scientific and theoretical methods of cognition is used to achieve objectivity and completeness of the results.

The article analyses the features of early intervention implementation and highlights the main problems and unresolved tasks today. At the state level, work on the creation of an early intervention system began in 2016 with a pilot project in four regions (subsequently in 10 regions). In a short period of time, the state has solved a number of important organizational and technical tasks. However, the formation of the legislative framework, organization of interdepartmental interaction, development of common methodological foundations, criteria for the procedure for providing and evaluating the quality of services, their financing, and so on continue to be an urgent task. There is also a need to organize training of specialists to work in the early intervention system. We believe that staff training can be carried out not only through professional development, but also in the process of professional training in a higher education institution, including, for example, appropriate courses in blocks of selective disciplines with the help of which the training of future specialists in early intervention will be implemented.

Despite the identified difficulties in forming a unified system of early intervention, the network of institutions providing the service is expanding. This program works in Ukraine and helps families, and this will help to solve the tasks set quickly and approve this program at the national level.

Key words: *early intervention, social service, children with developmental disabilities, family.*

Актуальність проблеми. Нині в розвинутих демократичних державах утвердилися гуманістичні цінності, які передбачають дотримання соціальної справедливості, турботу про всіх членів суспільства та рівні умови в реалізації своєї життєдіяльності; кожен має право на життя, здоров'я, добробут, освіту, працю та ін. незалежно від індивідуальних особливостей. Саме тому для осіб з обмеженими можливостями, які не можуть самостійно інтегруватись у соціум, створюється інклюзивне середовище та пропонуються різні програми комплексної допомоги, психологічного супроводу, реабілітації тощо. Так, особлива увага приділяється сім'ям, які виховують дітей із вадами розвитку або ризиком їх набуття, щоб попередити прогресування порушення, забезпечити найкращі умови для збереження здоров'я, підтримати сім'ю, зменшити кількість відмов батьків від дітей та запобігти інституційному догляду та вихованню.

Таким чином, сучасними світовими тенденціями в питанні попередження інвалідизації та інституалізації дітей із вадами розвитку є раннє виявлення таких порушень та надання системної підтримки їхнім сім'ям. Україна не стоїть осторонь від цієї проблеми, що має вияв у відповідній соціальній політиці. Так, у нашій державі запроваджуються програми комплексної підтримки сімей, які виховують таких дітей, що дозволить створити оптимальні умови для їх розвитку й навчання та сприятиме інтеграції в соціум. У цьому контексті слід виділити масштабний проєкт, який реалізовується на державному рівні, – запровадження послуги раннього втручання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Практика надання послуги раннього втручання в багатьох зарубіжних країнах налічує багато десятиліть, а фахівцями напрацьовано значний досвід у цій галузі, що відображається

в тематиці сучасних наукових досліджень. Так, учені M. Romski, R. A. Sevcik, A. Barton-Hulsey та A. S. Whitmore (2015), роблячи огляд розвитку раннього втручання за кілька десятиліть, розглядають його в глобальному контексті та окреслюють перспективні напрями практики та майбутніх досліджень; S. B. Mathews, B. Mozolic-Staunton, E. Jefford та N. Salehi (2020), вивчаючи індивідуалізовані показники результатів у межах раннього втручання, визначають канадський показник (Canadian Occupational Performance Measure) як такий, що включає основні елементи практики, орієнтованої на сім'ю, і може бути рекомендований для використання на міжнародному рівні. J. Callanan, K. Ronan та T. Signal (2020) на основі теорії прихильності розробляють модель раннього втручання, яка передбачає активізацію ролі батьків у терапії; A. Vhopti, P. Lentin та T. Brown (2020) досліджують якість життя сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями; C.S. Leite та A.P. Pereira (2020), провівши емпіричні дослідження із сім'ями, які є отримувачами послуги, оцінюють результати та представляють рекомендації щодо вдосконалення надання послуги та її кращої адаптації до проблем і пріоритетів сімей.

Розглянувши публікації закордонних учених, можна стверджувати, що в країнах, які позиціонують себе як соціальні держави, інститут раннього втручання є усталеним, тому нині існує потреба в підвищенні якості надання послуги та її результативності, що й становить предмет їхніх наукових розвідок.

Вітчизняні науковці теж не стоять осторонь актуальних проблем раннього втручання. Зокрема, варто вказати на праці таких авторів, як Л. Байда, С. Бедрега, Т. Ващук, О. Гдиря, С. Горішак, І. Гудим, А. Заплатинська, О. Іванова,

О. Кирилова, О. Китайська, А. Кравцова, О. Кривоногова, Г. Кукуруза, К. Линник, Т. Міщук, Є. Павлова, Т. Панченко, І. Пасічник, О. Роговська, О. Склянська, С. Циліорик, О. Якименко та ін., які досліджують методологічні засади, технологічні особливості, шляхи впровадження та моделі раннього втручання. Однак у нашій державі ще немає сформованого інституту раннього втручання, який би заснував свою діяльність на чітких принципах, законах, положеннях тощо. Так, вивченню механізмів запровадження та розвитку цієї послуги, її законодавчого регулювання, міжвідомчої взаємодії присвячені роботи М. Кропивницької, Д. Турчака, С. Хоменко та ін., що є недостатнім. З огляду на те, що в Україні триває процес створення системи раннього втручання, розгляд реалізації соціальної політики в цій галузі залишається актуальним.

Метою дослідження є теоретичний аналіз процесу створення системи раннього втручання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Практика раннього втручання в різних країнах має спільні риси та певні особливості щодо організаційних форм, міжвідомчої взаємодії, джерел фінансування, вікових меж надання послуги та ін. Моделі цієї послуги та підходи до її надання продовжують удосконалюватися. Україна, використовуючи міжнародний досвід, вибудовує свою систему раннього втручання, яка базується на принципах доступності, своєчасності та довготривалості, цілісності та комплексності, міждисциплінарності, інклюзивності та ін., що відображається в рекомендованому визначенні. Раннє втручання – це міждисциплінарна, сімейно-центрована комплексна послуга, яка поєднує медичний, психологічний, соціальний та освітній складники, спрямовується на раннє виявлення та профілактику порушень у дітей, покращення їхнього розвитку, підвищення якості їхнього життя, супровід і підтримку сімей із дітьми, у яких виявлено порушення розвитку. Вона орієнтована на дітей віком до трьох років одинадцяти місяців двадцяти дев'яти днів та їхні сім'ї (Методичні рекомендації, 2021). Надається безкоштовно.

Ведучи мову про розвиток раннього втручання в Україні, слід зазначити, що ще задовго до прийняття рішення про створення системи надання цієї послуги на державному рівні в дея-

ких містах уже діяли програми раннього втручання (Львів, Одеса, Ужгород, Харків). Наприклад, у навчально-реабілітаційному центрі «Джерело» (м. Львів), як зазначають О. Гдиря та Т. Міщук (2017), ця послуга надавалась ще з 2002 р. Започаткувавши свою діяльність як благодійна організація, згодом, у 2008 р., «Джерело» трансформоване в Комунальну реабілітаційну установу змішаного типу «Львівський міський центр реабілітації «Джерело», в складі якого є відділення раннього втручання, яке нині фінансується з міського бюджету, а сама установа підпорядковується управлінню соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради. Також цей приклад ілюструє позитивний досвід залучення недержавних організацій до надання такої допомоги сім'ям із дітьми, які мають порушення в розвитку, що відповідає сучасним тенденціям у наданні послуг.

На національному рівні робота над запровадженням раннього втручання розпочалася в кінці 2016 р. з розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 948-р «Деякі питання реалізації пілотного проєкту «Створення системи надання послуг раннього втручання» для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя». Цей проєкт мав охопити Закарпатську, Львівську, Одеську та Харківську області. У січні 2019 р. Міністерство соціальної політики України було визначено національним координатором з упровадження послуги раннього втручання в межах цього пілотного проєкту. У травні 2019 р. розпорядження Кабміну України від 14 грудня 2016 р. № 948-р втратило чинність, натомість затверджено розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 350-р. «Деякі питання створення системи надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя» та прийнято План заходів із реалізації цього проєкту у 2019–2021 рр. Зроблено акцент на розвитку міжвідомчої взаємодії; розширено географію впровадження до 10 областей (окрім зазначених, долучилися Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська обл.); конкретизовано завдання щодо вироблення єдиних критеріїв та стандартів надання послуги. Також у 2019 р. була створена Національна рада з питань

раннього втручання як тимчасовий консультативний орган для сприяння процесу формування та реалізації державної політики щодо запровадження цієї послуги, а від грудня 2020 р. вона функціонує вже як постійний консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України для забезпечення координації дій органів виконавчої влади щодо реалізації відповідної державної політики. У 2019 р. також винесено на розгляд оновлений проєкт концепції раннього втручання (перший варіант був запропонований ще у 2016 р.), однак лише у 2021 р. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. Цей документ розкриває наявну в суспільстві проблему у сфері охорони сім'ї та дитинства, обґрунтовує стратегію дій щодо її розв'язання через розвиток системи раннього втручання. Концепцією передбачено виконання завдань із правового регулювання цієї сфери соціальної політики, забезпечення доступності послуги та підвищення поінформованості сімей, які виховують дітей із порушеннями розвитку. Реалізація Концепції передбачається до 2026 року (Концепція створення, 2021).

Із метою організаційно-інформаційної підтримки, вдосконалення нормативно-правової бази, долучення до передових практик та напрацювання національного досвіду надання цієї послуги в Україні у 2017–2019 рр. підготовлено та реалізовано проєкт Twinning «Підтримка органів влади України в розробці законодавчих та адміністративних засад для запровадження системи раннього втручання та реабілітації дітей з інвалідністю і дітей, які мають ризик отримати інвалідність» (Ранне втручання, 2021). Нагадаємо, що Twinning використовують для співпраці, обміну досвідом між державними інституціями (тут – України) та відповідними державними органами країн Європейського Союзу. Так, для формування нормативно-правових та адміністративних механізмів створення національної системи раннього втручання була організована взаємодія органів влади, що працюють у сфері соціальної політики України та Франції.

На цей проєкт покладалися важливі стратегічні завдання: вдосконалити нормативно-правову базу України з питань реабілітації дітей з інвалідністю та ризиком отримати інвалід-

ність; допомогти у створенні системи надання відповідних послуг; розробити базовий стандарт надання послуги раннього втручання та розрахунок її вартості; підготувати проєкт систем звітування, моніторингу та оцінювання результативності послуги раннього втручання в Україні (Ранне втручання, 2021). У межах проєкту реалізовано низку заходів: зроблено порівняльний аналіз європейських практик із раннього втручання; проведено конференції; організовано курси підвищення кваліфікації; підготовлено Положення про Національну Раду з питань раннього втручання та ін. Також Twinning сприяв створенню, структуруванню та поширенню координаційних органів та механізмів взаємодії між відповідальними сторонами; у пілотних областях утворені регіональні міжвідомчі консультативні ради з питань надання послуги раннього втручання (Кропівницька, 2019а). Проте в повному обсязі поставлені завдання в окреслений період розв'язати не вдалося.

У 2018 р. в чотирьох пілотних областях був створений і запущений у тестовому режимі онлайн-скринінг щодо збору даних для аналізу потреби населення в отриманні послуги раннього втручання. З огляду на невелику кількість осіб, що взяли в ньому участь, цей проєкт не був таким успішним, як очікувалося (Кропівницька, 2019а: 55). Його трансформували на інструмент комунікації щодо раннього виявлення проблем розвитку дитини. Сьогодні він функціонує як механізм для самостійного оцінювання розвитку дитини (віком від 3 міс. до 4 років) батьками, посилення на який розміщено на різних вебплатформах. Скринінг є диференційованим за віком і статтю дитини та передбачає оцінку розвитку за показниками загальної моторики, зорово-моторної координації, дрібної моторики, мовленнєвої функції, взаємодії та поведінки. Отже, за допомогою цього опитувальника, маючи лише доступ до Інтернету, батьки можуть спростувати чи підтвердити свої сумніви щодо адекватного до віку розвитку дитини. За несприятливого результату скринінгу їм буде рекомендовано звернутись до центру раннього втручання для консультації. Так, створена можливість звернення до надавачів послуги як за скеруванням закладу охорони здоров'я, так і самостійно, тобто без скерування, що збільшує кількість сімей, які приходять за фаховою консультацією чи з потребою отримання послуги.

Важливим у сфері надання послуги раннього втручання стало затвердження Міністерством соціальної політики України Методичних рекомендацій щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя (Наказ № 92 від 18.02.2021 р.) (Методичні рекомендації, 2021).

У методичних рекомендаціях розкрито загальні положення про організацію, загальний алгоритм надання послуги та основні заходи, які має реалізовувати команда раннього втручання. У своїй діяльності всі надавачі послуги мають дотримуватись принципів сімейно-центрованості, між-, трансдисциплінарності, партнерства, конфіденційності, поліваріативності середовища надання послуги, довготривалості, безкоштовності, інклюзивності. Визначено орієнтовний перелік знань і вмінь фахівців команди, які передбачають володіння технологіями та інноваційними методами раннього втручання, механізмами міждисциплінарної командної роботи; здатністю оцінювати сімейне оточення дитини, потреби та ресурси сім'ї, здійснювати самоаналіз та аналіз ефективності практичної діяльності. Склад команди рекомендовано формувати з числа психологів, логопедів, фізичних терапевтів, педіатрів, соціальних працівників, а також неврологів, ерготерапевтів, лікарів фізичної та реабілітаційної медицини (загальною кількістю не менше чотирьох фахівців). Окреслено форми надання послуги, особливості складання та реалізації індивідуального сімейного плану раннього втручання та виходу з програми (програма переходу). Визначено категорії дітей та підстави надання такої допомоги, виявлення потенційних отримувачів послуги. Надавати послуги раннього втручання рекомендується шляхом створення юридичних осіб – надавачів послуги або відповідних підрозділів при закладах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту з розрахунку «один надавач послуги на 5 000 дітей» (Методичні рекомендації, 2021).

Такі методичні рекомендації вельми затребувані, адже кількість надавачів послуги зростає, а також є вимога, щоб вони становили єдину комплексну систему раннього втручання, а для цього необхідне те, щоб їхня діяльність базувалася на однакових методичних засадах.

Проте залишаються не вирішеними деякі важливі завдання, зокрема, стосовно норма-

тивно-правового забезпечення надання послуги, адже досі немає затвердженого Державного стандарту надання послуги, що анонсувалося ще у 2019 р., відсутнє «Типове положення про установу/організацію (центр, кабінет, відділення) з надання послуги раннього втручання» та ін. Це певним чином сповільнює становлення єдиної, цілісної системи раннього втручання, яка б забезпечувала надання якісної допомоги клієнтам на одних і тих самих засадах різними надавачами послуг. Певні труднощі, як зазначає М. Кропівницька (2019b), залишаються із системою звітності, моніторингу та оцінювання послуги раннього втручання в Україні; є потреба в підготовці кваліфікованих фахівців, розповсюдженні мережі центрів і кабінетів надання послуги на всій території України та ін. Особливо гостро, на нашу думку, постає потреба в організації підготовки спеціалістів до роботи в системі раннього втручання, адже саме від професіоналізму команди залежатиме те, чи відбудуться позитивні зрушення в сім'ї, що виховує дитину з вадами розвитку (ризиком їх набуття), чи послуга буде носити швидше формальний характер. Щоб цього не сталося, фахівців слід готувати до роботи з такою категорією клієнтів шляхом не лише підвищення кваліфікації, а й фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти. Буде доречним включення відповідних курсів в освітні програми підготовки здобувачів вищої освіти або в блоки вибіркових дисциплін, за допомогою яких буде здійснюватися відповідна траєкторія підготовки майбутніх фахівців раннього втручання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, варто зазначити, що за короткий період державою розв'язано низку важливих організаційних і технічних завдань. Проте актуальним завданням залишається формування законодавчої бази, організація міжвідомчої взаємодії, вироблення єдиних методичних засад, критеріїв щодо порядку надання та оцінювання якості послуги, її фінансування та ін.

Незважаючи на окреслені труднощі у формуванні єдиної системи раннього втручання, станом на 1 січня 2021 у пілотних регіонах кількість надавачів послуги зросла до 43 (Концепція створення, 2021), а мережа відповідних закладів продовжує розширюватися. Ця програма в Україні працює і допомагає сім'ям, що сприятиме швидшому вирішенню поставлених

завдань і затвердженню її на загальнонаціональному рівні.

У подальшому дослідження цієї проблеми можуть стосуватись обґрунтування концеп-

туальних засад підготовки фахівців до провадження раннього втручання та вивчення особливостей формування відповідної професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гдиря О.В., Мішук Т.М. Реалізація програми раннього втручання для дітей віком від народження до 4 років на прикладі діяльності навчально-реабілітаційного центру «Джерело». *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2017. № 3. С. 103.
2. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.08.2021).
3. Кропивницька М.Е. Впровадження послуги раннього втручання на рівні пілотних областей в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019b. № 6. С. 132–137.
4. Кропивницька М.Е. Шляхи підвищення потенціалу українських органів влади у розробці та впровадженні системи надання послуги раннього втручання. *Eastern European Science Journal*. 2019a. Vol. 50. № 10. P. 51–57.
5. Методичні рекомендації щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя. Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.02.2021 № 92. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5948.html> (дата звернення: 07.09.2021).
6. Раннє втручання. *Міністерство соціальної політики України*: офіційний вебпортал. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Ranne-vtruchannya.html> (дата звернення: 05.08.2021).
7. Bhojti A., Lentin P. Brown T. Relationships between early childhood intervention services, family quality of life and parent occupations: A mixed-methods Australian study. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 2020. Vol. 13. № 2. P. 103–125.
8. Callanan J., Ronan K., Signal T. Activating Parents in Early Intervention: Preliminary findings from an empirical case study. *International Journal of Disability, Development and Education*. 2020. Vol. 6. №1. P. 1–17.
9. Leite, C.S., Pereira, A.P. Family outcomes in early intervention: results from a nationwide study in Portugal. *Early Child Development and Care*. 2020. Vol. 190. P. 2484–2492.
10. Mathews, S. B., Mozolic-Staunton, B., Jefford, E., Salehi, N.. Canadian Occupational Performance Measure and Early Intervention: A Scoping Review. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*. 2020. Vol. 13. P. 353–373.
11. Romski M., Sevcik R. A., Barton-Hulsey A., Whitmore A. S. Early Intervention and AAC: What a Difference 30 Years Makes. *Augmentative and Alternative Communication*. 2015. Vol. 31. № 3. P. 181–202.

REFERENCES:

1. Hdyria O. V. & Mishchuk T. M. (2017). Realizatsiia prohramy rannoho vtruchannia dlia ditei vikom vid narodzhennia do 4 rokiv na prykladi diialnosti navchalno-reabilitatsiinoho tsentru «Dzherelo» [Implementation of the program of early intervention for children aged from birth to 4 years on the example of the educational and rehabilitation center «Dzherelo»]. *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy - Bulletin of social hygiene and health care organization of Ukraine*, 3, 103 [in Ukrainian].
2. Kontseptsia stvorennia ta rozvytku systemy rannoho vtruchannia. Zatverdzheno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 travnia 2021 r. № 517-r. [The concept of creating and developing a system of early intervention. Approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 26, 2021 № 517-r.]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Kropivnytska M. E. (2019b). Vprovadzhennia posluhy rannoho vtruchannia na rivni pilotnykh oblastei v Ukraini [Early intervention services implementation at the level of pilot areas in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 6, 132-137 [in Ukrainian].
4. Kropivnytska M. E. (2019a) Shliakhy pidvyshchennia potentsialu ukrainskykh orhaniv vlady u rozrobtsi ta vprovadzhenni systemy nadannia posluhy rannoho vtruchannia [Ways to increase the capacity of Ukrainian authorities in developing and implementing an early intervention service system]. *Eastern European Science Journal*, 50(10), 51-57 [in Ukrainian].
5. Metodichni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia praktyky nadannia posluhy rannoho vtruchannia dlia zabezpechennia rozvytku dytyny, zberezhennia yii zdorovia ta zhyttia. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 18.02.2021 № 92. [Methodical recommendations on the implementation of the practice of providing early intervention services to ensure the development of the child, maintaining his health and life. Order of the Ministry of Social Policy

of Ukraine dated 18.02.2021 № 92]. *msp.gov.ua* Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/documents/5948.html> [in Ukrainian].

6. Rannie vtruchannia. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. [Early intervention. Ministry of Social Policy of Ukraine: official web portal]. *msp.gov.ua* Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/timeline/Ranne-vtruchannya.html> [in Ukrainian].

7. Bhoiti A., Lentin P. & Brown T. (2020). Relationships between early childhood intervention services, family quality of life and parent occupations: A mixed-methods Australian study. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 13 (2), 103-125 [in English].

8. Callanan J., Ronan K. & Signal T. (2020). Activating Parents in Early Intervention: Preliminary findings from an empirical case study. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(1), 1-17 [in English].

9. Leite, C. S., & Pereira, A. P. (2020). Family outcomes in early intervention: results from a nationwide study in Portugal. *Early Child Development and Care*, 190, 2484-2492 [in English].

10. Mathews, S. B., Mozolic-Staunton, B., Jefford, E., & Salehi, N. (2020). Canadian Occupational Performance Measure and Early Intervention: A Scoping Review. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 13, 353-373 [in English].

11. Ronski M., Sevcik R. A., Barton-Hulsey A. & Whitmore A. S. (2015). Early Intervention and AAC: What a Difference 30 Years Makes. *Augmentative and Alternative Communication*, 31(3), 181-202 [in English].